

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата наук з фізичного виховання і спорту,

доцента Латишева Миколи Вікторовича

на дисертаційну роботу **Воронцова Андрія Валерійовича**

«Стратегії змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку», подану

на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 017 –

Фізична культура і спорт

Актуальність дисертаційної роботи. Сучасний стан конкуренції на світовій спортивній арені висуває високі вимоги до рівня майстерності борців. Водночас, зміни в правилах і умовах проведення змагань, що спрямовані на інтенсифікацію змагальної діяльності борців, викликають суттєві зміни у структурі змагальної діяльності, і як наслідок потребують корекції в програмах та підходах підготовки.

Як слушно зауважує автор, Міжнародний Олімпійський комітет особливу увагу приділяє саме олімпійським видам боротьби, зокрема, греко-римській, як одному з перших єдиноборств в історії Олімпіад. Об'єднаний Світ Боротьби (United World Wrestling) намагається досягти максимуму видовищності та привабливості змагань.

Дисертант зазначає, що виникає потреба у перегляді, як системи підготовки в цілому, так і психологічної та тактичної підготовки борців високої кваліфікації. В той же час, фахівці наполягають на необхідності індивідуалізації та диференціації засобів і методів спортивного тренування. Водночас, аналіз науково-методичної літератури дозволив автору встановити відсутність досліджень присвячених формуванню тактики змагальної діяльності борців високої кваліфікації із урахуванням функціональної асиметрії мозку, що і є спонуканням до вивчення цієї проблеми.

Зв'язок роботи із програмами, планами, науковими темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до Плану науково-дослідної роботи

Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 2.28 «Біомеханічні та психофізіологічні критерії техніко-тактичної підготовленості спортсменів високої кваліфікації» (номер держреєстрації 0118U002068), а також відповідно до Плану науково-дослідної роботи Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 2.6 «Науково-методичний супровід тренувальної та змагальної діяльності кваліфікованих спортсменів у єдиноборствах та силових видах спорту» (номер держреєстрації 0121U108940). Здобувач – співвиконавець теми.

Роль автора, як співвиконавця, полягає у розробці стратегій змагальної діяльності щодо підготовки борців високої кваліфікації із урахуванням функціональної асиметрії мозку.

Мета роботи – обґрунтування стратегій змагальної діяльності борців високої кваліфікації з урахуванням функціональної асиметрії мозку для підвищення їх результативності в змаганнях.

До найбільш значущих **наукових результатів** треба віднести те, що **вперше:**

- обґрунтовано індивідуальні стратегії ведення боротьби спортсменів високої кваліфікації в греко-римській боротьбі, підґрунтями яких стали провідні стратегії та техніко-тактичні складові результативності змагальної діяльності борців збірних команд різних країн;

- визначено значущі складові результативності змагальної діяльності борців та доведено взаємозв'язок прояву функціональної асиметрії з техніко-тактичними діями борців високої кваліфікації спортсменів;

- визначено особливості психофізіологічних проявів борців високої кваліфікації із різним домінуванням півкуль головного мозку та встановлено зв'язок їх індивідуально-типологічних властивостей (психомоторних, нейродинамічних, когнітивних, психоемоційних та функціональних) з реалізацією індивідуальних стратегій змагальної діяльності;

– визначено фактори, що впливають на формування стратегій змагальної діяльності борців високої кваліфікації: стиль ведення сутичку, міжпівкульне функціональне домінування мозку та рівень прояву психічних процесів.

Практична значущість. Результати дослідження даної роботи зацікавили континентальне представництво міжнародної федерації спортивної боротьби в Азії, яке вже почало впровадження запропонованої методики у країнах, які знаходяться на етапі розвитку спортивної боротьби, для покращення ефективності роботи тренерів та загального розвитку боротьби на національному та континентальному рівнях. Об'єднаний Світ Боротьби Азії ретельно слідкує за ходом реалізації впровадження отриманих результатів дисертації із урахуванням практичних рекомендацій.

Результати дисертаційних досліджень впроваджено у практику тренувального процесу збірної команди Казахстану з греко-римської боротьби, в практику роботи СДЮСШ та ДЮСШ (додатки: В - акт впровадження у підготовку національної збірної команди республіки Казахстан (2020), Г – акт впровадження в розробку програми розвитку боротьби континентальної федерації спортивної боротьби в Азії (2020), Д – акт впровадження в практику тренувального процесу КДЮСШ «Школа спорту» (07.12.2021), Е - акт впровадження в практику тренувального процесу ДЮСШ «Олімпієць» (08.12.2021)).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформованих у дисертації, їх достовірність і новизна, повнота їх викладу в опублікованих працях.

Матеріали роботи викладено на 213 сторінках тексту комп'ютерного набору державною мовою. Дисертація складається з анотації двома мовами, переліку ум. позначень, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та 6 додатків . Дисертація ілюстрована 38 таблицями та 27 рисунками. Список використаних джерел містить 251 найменування, серед яких 46 – іноземних.

Автором грамотно сформульовано мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які відповідають темі дисертаційної роботи. В комплексі з висновками ці компоненти дослідження складають раціональну і логічно завершену будову дисертації. Сформульовані висновки у повній мірі відображають зміст проведених досліджень і відповідають завданням.

Достовірність отриманих результатів забезпечується адекватністю підібраних методів і завдань роботи, достатнім обсягом і репрезентативністю емпіричного матеріалу. Це забезпечує високий рівень наукової обґрунтованості положень, які розроблені в дисертації.

Характеристика основних положень роботи. У вступі обґрунтовано актуальність обраної автором теми, сформульовано мету, завдання та методи дослідження, визначено об'єкт і предмет, охарактеризовано наукову новизну, практичну значущість отриманих результатів, особистий внесок дисертанта, відображено апробацію матеріалів дисертації.

У першому розділі **«Теоретико-методичні аспекти тактичної підготовки борців високої кваліфікації»** на основі опрацювання даних наукової і методичної літератури було встановлено, що спортивна боротьба вимагає постійного вдосконалення систем підготовки спортсменів різної кваліфікації з урахуванням індивідуально-типологічних властивостей.

Автором встановлено, що сучасний прогресивний розвиток спортивної боротьби вимагає від спортсменів високого рівня тактичної, фізичної та психологічної підготовки, який має прямий зв'язок з ефективністю змагальної діяльності серед єдиноборців. Змагальна діяльність спортсменів у силових єдиноборствах у цей період характеризується тривалим впливом значного числа стресогенних чинників, що визначають високі вимоги до психічної сфери, їх особистості та психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах.

Воронцовим А.В. на основі попередніх досліджень, було встановлено, що однією з індивідуально-типологічних властивостей людини є функціональна асиметрія півкуль головного мозку, яка має вплив на рівень розвитку фізичних

якостей спортсменів, особливостей протікання психічних процесів, функціональні можливості та, безпосередньо, на рухові функції. Визначення характеру міжпівкульної організації головного мозку має важливе значення для обґрунтування та втілення індивідуального підходу у тренувальний процес.

У другому розділі **«Методи та організація дослідження»** наведено комплекс методів дослідження та обґрунтовано доцільності їх використання. В даному розділі подано відомості щодо основних етапів дослідження.

У третьому розділі **«Особливості прояву функціональної асиметрії мозку та її зв'язок зі стратегією змагальної діяльності у борців високої кваліфікації»** було проведення обстеження двох збірних команд борців греко-римського стилю: України та Казахстану.

Вивчення психічного стану та нейродинамічних процесів серед борців обох збірних команд дозволило виявити, що серед українських борців із домінуванням правої півкулі мозку має прояв психічна напруженість із переважанням симпатичної активації в умовах інформаційного навантаження, переважання процесів збудження над процесами гальмування, а також спостерігається із домінуванням правої півкулі мозку у спортсменів. Українські борці із домінуванням лівої півкулі мозку характеризуються зниженням рівня психічної працездатності та зростанням рівня психічної тривоги. Серед борців збірної Казахстану із домінуванням лівої півкулі мозку спостерігається наявність внутрішнього психічного напруження. У борців збірної команди Казахстану із домінуванням правої півкулі мозку має прояв активація симпатичної ланки вегетативної нервової системи, спостерігається переважання процесів збудження над процесами гальмування, що відображається у погіршенні стабільності реакції на руханий об'єкт.

Як зазначено автором, порівняльний аналіз стратегій змагальної діяльності виявив, що серед борців збірної команди України переважає атакуючий стиль ведення сутичку (63%), а серед борців збірної команди Казахстану переважає захисний стиль ведення сутичку (55%). Означений результат узгоджується із інформативними складовими стратегій змагальної

діяльності: наявністю генетично обумовлених індивідуально-типологічних властивостей борців та проявом кроскультурних особливостей національної школи боротьби.

У четвертому розділі **«Аналіз стратегії і тактики ведення поєдинків під час змагальної діяльності у борців високої кваліфікації із різною функціональною асиметрією півкуль головного мозку»** дисертантом представлено інформацію щодо результатів аналізу сильних та слабких сторін виступу збірних команд України та Казахстану з греко-римської боротьби на чемпіонатах Європи 2019 і 2020 років.

Автором проведено аналіз змагальної діяльності збірних команд України та Казахстану. За кількістю зароблених балів Україна опинилася серед перших 8 команд на чемпіонаті Європи 2019 та посіла 3 командне місце. Кращій команді збірна значно поступилася за кількістю зароблених виграшних балів: 87 до 287 у команди-лідера. За кількістю програних балів збірна Україна поступилася в 1,9 рази (81,5 балів). Не дивлячись на задовільний виступ збірної команди України з греко-римської боротьби, вважаємо, що існують чинники, які можуть поліпшити результат: є необхідність подальшої роботи із збірною командою в напрямку відпрацювання захисних технічних дій.

Аналіз змагальної діяльності збірної команди Казахстану з греко-римської боротьби на чемпіонаті Азії 2020 році виявив, що збірна команда Казахстану посіла 7 командне місце. Кількість завойованих балів збірної команди Казахстану – 134 бали. Збірна команда Казахстану на чемпіонаті Азії 2020 року в цілому програла 104 бали (71 бал – в стійці і 33 – бали в партері). Борці збірної команди Казахстану переважно використовували 2-х бальні атаки з переведенням суперника в партер. На чемпіонаті Азії 2020 казахстанські спортсмени заробили всього 5 балів в результаті виштовхування суперників за зону килима, що вказувало на переважання захисної стратегії ведення сутички.

Проведений автором порівняльний аналіз виступу збірних команд України та Казахстану з греко-римської боротьби на континентальних чемпіонатах 2020 року виявив, що приблизно однаковий результат

забезпечується різними шляхами. Збірна команда Казахстану виявляла більш агресивну тактику ведення боротьби з акцентом на проведення кидкових дій, із одночасним переважанням захисної стратегії. Збірна команда України заробила меншу кількість балів за допомогою ефективних не ризикованих технічних дій.

У п'ятому розділі «**Аналіз і узагальнення результатів дослідження**» викладена характеристика повноти вирішення завдань дисертаційного дослідження та узагальнені отримані результати дослідження. Показано, які результати доповнюють та підтверджують результати досліджень інших авторів.

У результаті дослідження встановлено, що на успішність виступу впливають домінування півкулі головного мозку, переважання полезалежності чи полenezалежності, рівень прояву нейродинамічних характеристик та показників варіабельності ритму серця. Урахування даних характеристик дозволяло ефективно будувати індивідуальні стратегії змагальної діяльності борців високої кваліфікації та управляти підготовкою спортсменів.

Загальні **висновки** структурно повністю відповідають завданням дослідження та змісту основного тексту роботи, є логічними, доречними, відображають основні результати дослідження.

Повнота викладення матеріалів дисертації у роботах, які опубліковані автором. Наукові результати дисертації висвітлені в 13 наукових публікаціях: 4 статті у наукових виданнях з переліку наукових фахових видань України, 2 статті у періодичному науковому виданні Польщі, проіндексованому в базах Scopus та Web of Science; 4 публікації апробаційного характеру; 3 публікації додатково відображають наукові результати дисертації.

Зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

В цілому позитивно оцінюючи дисертацію, слід відзначити окремі дискусійні питання, зауваження та пропозиції:

1. В роботі автором відокремлене два стилі, які пов'язані зі стратегіями змагальної діяльності. Ці два стилі: атакуючий та захисний, але не має чіткого та сформульованого критерію, за яким спортсмени розподіляються за цими стилями. В той же час автором зазначено, що вимірювалися наступні показники

змагальної діяльності: кількість виграних та програних технічних балів; загальний час сутичок; коефіцієнт ефективності; характеристики технічних дій у стійці та в партері тощо.

2. На сторінці 92 автором зазначено, що «Якщо зв'язувати прояв цієї стратегії (Перша стратегія, «адаптивна») зі змагальною діяльністю, виявляється, що більшою мірою вона корелює із захисним або комбінованим стилями ведення сутички.» Але не вказано рівень взаємозв'язку. Було б доречно навести дану інформацію у цьому підрозділі.

3. Висновки до розділу 3 (с. 95-97) структуровані та насичені чисельним матеріалом. В той час, як у загальних висновках до роботи представлено незначна кількість результатів статистичного аналізу. На нашу думку, представлення даного матеріалу покращало би загальні висновки.

4. Таблиці 4.12-4.20 наводять детальну характеристику про кожного спортсмена, але її важко порівняти між собою. Було би доречно навести порівняльну характеристику між спортсменами.

5. У роботі незначна кількість сучасних іноземних джерел, від загальної кількості (46 англомовних джерел). Зустрічають орфографічні та стилістичні помилки.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Враховуючи актуальність теми дослідження, наукову новизну, практичне значення, ступінь обґрунтованості наукових положень, практичних рекомендацій та висновків, можна констатувати що дисертаційна робота Воронцова А.В. «Стратегії змагальної діяльності спортсменів високої кваліфікації у греко-римській боротьбі з урахуванням функціональної асиметрії мозку» є самостійним і завершеним науковим дослідженням, має наукову новизну, характеризується новим підходом і практичною цінністю, відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

№ 44), а її автор Воронцов А.В. заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 017 Фізична культура і спорт.

Офіційний опонент:

кандидат наук з фізичного виховання
і спорту, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання
і педагогіки спорту Київського університету
імені Бориса Грінченка

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
ЗАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
Латишева свідчую
Григор'єв Олександр В. К.
Л. Малицько
19.06.2023

Микола ЛАТИШЕВ